

e-ISSN: 2980-2628 | www.jomiss.com.tr

CİLT 3, SAYI 2, Aralık 2025 | VOLUME 3, ISSUE 2, December 2025

Atıf Bilgisi | Reference Information

Muhammed Oğuzhan Güner, “Misafirlikten Kalıcılığa: Almanya Göç Politikasının Bilimsel Yansımaları (1955-2005)”, *JOMISS*, C. 3, S. 2, Aralık 2025, s. 99-114

Makale Türü | Article Type
Araştırma Makalesi | Research Article

DOI No: 10.29329/jomiss.2025.1374.1

Geliş Tarihi / Received Date:
14 Kasım 2025 / 14 November 2025

Kabul Tarihi / Accepted Date:
10 Aralık 2025 / 10 December 2025

Misafirlikten Kalıcılığa: Almanya Göç Politikasının Bilimsel Yansımaları (1955-2005)*

From Temporary Guests to Permanent Residents: Scientific Reflections on Germany's Migration Policy (1955-2005)

 Muhammed Oğuzhan GÜNER♦

Özet

Bu çalışma, Federal Almanya Cumhuriyeti'nin (Almanya'nın) 1955'ten 2005'e kadar olan göç politikasını, sosyal bilimler alanında yapılan çalışmaların sergilediği tematik dağılım çerçevesinde analiz etmektedir. Almanya'nın elli yıllık göç politikası, literatürde sıklıkla devlet-merkezli bir bakış açısıyla ele alınmıştır. Bu makale, söz konusu yaklaşımın oluşturmuş olduğu ağırlıklı Almanca literatürün bir portresini sistematik biçimde sunmaktadır. Bu literatürün ise, Almanya'nın göç modelinin, devletin yukarıdan aşağıya hukuki kontrol mekanizmaları ile göçmenlerin (özellikle Türk göçmenlerin) aşağıdan yukarıya geliştirdiği kalıcılık stratejileri arasındaki diyalektik etkileşimi ıskaladığını göstermektedir. Bu makale, sosyal bilimler literatürünün (ekonomi, hukuk, göçmen, yabancı, asimilasyon, eğitim, din temalı yaklaşımlar temelinde) göç politikasında nasıl şekillendiğini ortaya koymakla birlikte zengin literatürün tematik analiziyle Almanya'nın göç politikasına yönelik alana katkı sunmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Almanya Göç Politikası, Almanya, Hukuk, Ekonomi

Abstract

This study analyzes the migration policy of the Federal Republic of Germany (Germany) from 1955 to 2005 within the framework of the thematic distribution exhibited by studies in the humanities. In the literature, fifty-year migration policymaking process of Germany has often been addressed from a state-centric perspective. This article systematically presents a portrait of the predominantly German-language literature that has been shaped by this approach. It points out that this literature, however, has overlooked the dialectical interaction within the German migration model: between the state's top-down legal control mechanisms and the bottom-up permanence strategies developed by migrants (especially Turkish migrants). In this context, it reveals how the social science literature based on approaches themed around the economy, law, migrants, foreigners, assimilation, education, and religion was shaped by migration policy. Thus, through a thematic analysis of this rich literature, this article aims to contribute to the field on the subject of Germany's migration policy.

Keywords: German Migration Policy, Germany, Law, Economy.

* Bu makale İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Bölümünde Prof. Dr. İsmail Coşkun danışmanlığında Muhammed Oğuzhan Güner tarafından yazılan “Almanya Federal Cumhuriyeti'nin Göç-Göçmen Politikasında Değişim Dinamikleri (1955-2005): Süreklilikler ve Farklılaşmalar” başlıklı doktora tezinin birinci bölümünden türetilmiştir.

♦Arş. Gör. Dr., Türk-Alman Üniversitesi, Kültür ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Kültür ve İletişim Bilimleri, guner@tau.edu.tr, Orcid No: 0000-0003-4987-1512, Türkiye.

Giriş: Beklenmedik Bir Göç (Misafir) Ülkesinin Doğuşu

İkinci Dünya Savaşı, Batı Avrupa’da 20 milyon, Almanya’da ise en az 4 milyon insanın ölümüyle sonuçlandı ve Avrupa’ya ağır hasar verdi.¹ Almanya’daki kayıpların çoğunluğu genç erkek nüfustu, bu da 1946’da özellikle gençlerde olmak üzere ciddi bir cinsiyet dengesizliğine yol açtı.² Bu demografik kayıp, Almanya’nın çalışan nüfus gücünü ve toplumsal dinamizmini derinden sarstı. Dolayısıyla 1945 yılı sonrasında Avrupa genelinde yaşanan fiziksel, altyapısal, toplumsal ve ekonomik kayıpların Almanya’da çok daha yoğun bir şekilde yaşandığı iddiası yerindedir. İkinci Dünya Savaşı’nın ardından oluşan yeni uluslararası düzende, savaşın dolaylı ve doğrudan etkileriyle Almanya’da, öncelikle konut alanında olmak üzere ciddi sorunlar baş gösterdi. 1949 yılındaki resmi raporlar, Almanya’da altı milyon konut ihtiyacı³ olduğunu ortaya koymaktadır. Bu ihtiyacın büyük bir bölümü, Sovyet Rusya’dan ve Almanya’nın savaş açtığı diğer ülkelerden gelen, sayıları yaklaşık 12 milyonu bulan etnik Alman⁴ olarak tanımlanan mültecilerden kaynaklanıyordu. Konut ihtiyacının mültecilere paralel diğer önemli nedeni ise, özellikle Ruhr Bölgesi’ndeki kömür madenleri ve demir-çelik sanayisi gibi sektörlerde çalışacak işçilerin barınma gereksinimiydi. Ruhr Bölgesi’nin bu önemi, Avrupa’nın yeniden inşası için zorunlu olan kömür, demir ve çelik gibi hammaddelerin merkezi olmasından geliyordu. Bu ihtiyaca bağlı olarak, Marshall Planı fonlarıyla, sadece Ruhr bölgesinde 1950 yılında 50 bin yeni konut⁵ inşa edilmiştir. Öte yandan, konut alanındaki tablo bu kadar olumsuzken, Alman sanayisinin altyapısı, İngiltere ve Fransa gibi savaştığı ülkelere nazaran hasar görmüş ve kullanılmaz durumda olsa da yeniden faaliyete geçirilme maliyetinin görece ekonomik olması, Almanya’yı Avrupa’nın yeniden inşa sürecinde önemli bir yere getiriyordu.⁶

Bu koşullara ek olarak, demografik açıdan Almanya’nın durumu oldukça karamsardı. 1950 sonrasında Almanya’da doğurganlık hızı ciddi bir düşüşe geçti. Örneğin, 1950’de %1,89 olan doğurganlık oranı, 1970’e gelindiğinde %1,52’ye kadar kademeli olarak geriledi.⁷ Doğurganlıktaki bu düşüş, Almanya’nın nüfus dinamiklerinin 1945 sonrası dönemde piyasanın ihtiyaç duyduğu, özellikle niteliksiz işgücü talebini karşılayamayacak bir düzeye gelmesinde başlıca sebep olmuştur. Nihayetinde diğer Batı Avrupa ülkelerinde olduğu gibi, Almanya da yaşanan bir nüfusla ve çalışacak emek gücü konusunda ciddi bir eksiklikle karşı karşıya kaldı.

Savaşın hemen ardından Almanya yüksek işsizlik oranlarıyla karşılaştı.⁸ 1950 yılında işsizlik oranı %10’un üzerine çıkarak tarihi bir zirveye ulaştı. Avrupa’nın yeniden inşası için hayati önem taşıyan Ruhr Bölgesi’ndeki kömür madenleri, demir-çelik sanayisi ve ağır sanayi kolları için acil bir “niteliksiz” işgücü talebi mevcuttu ve Alman işsiz nüfusu bu talebin nicel gereksinimlerini karşılamıyordu. Bu açığı kapatmak için Almanya, 1950’lerin başından itibaren bir işgücü yani emek ithalatı dış politikasına yöneldi. 1955’te İtalya ile başlayan ve “Misafir İşçi Politikası” (*Anwerbepolitik*) olarak bilinen bu sistemin temel mantığı, “rotasyon” ilkesine dayanıyordu.⁹ İşçiler sınırlı süreli sözleşmelerle (bir veya iki yıl) Almanya’ya gelecek, ekonomik ihtiyaç giderildikten sonra ülkelere gönderileceklerdi. Ancak bu ekonomik temelli planlama, 1961’de jeopolitik bir gelişme ile kesintiye uğradı. Berlin Duvarı’nın inşası, Batı Almanya’nın o güne kadar faydalandığı Doğu Almanya’dan gelen işgücü akışını tamamen durdurdu. Bu gelişme, “misafir işçi” sistemini geçici bir önlem olmaktan çıkarıp Batı Almanya’nın sanayi üretimi için

¹ Muhammed Oğuzhan Güner, *Almanya Federal Cumhuriyeti’nin Göç-Göçmen Politikasında Değişim Dinamikleri (1955-2005): Süreklilikler ve Farklılaşmalar*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2025, s. 13.

² Güner, *Almanya Federal Cumhuriyeti’nin ...*, s. 13.

³ Armin Grünbacher, “Cold-War Economics: The Use of Marshall Plan Counterpart Funds in Germany, 1948–1960”, *Central European History*, C. 45, S. 4, 2012, s. 703.

⁴ Edmund Spevack, “Ethnic Germans from the East: ‘Aussiedler’ in Germany, 1970–1994”, *German Politics and Society*, C. 13, S. 4, 1995, s. 71-91.

⁵ Grünbacher, “Cold-War Economics: ...”, s. 706.

⁶ Güner, *Almanya Federal Cumhuriyeti’nin ...*, s. 13-14.

⁷ Güner, *Almanya Federal Cumhuriyeti’nin ...*, s. 14.

⁸ Güner, *Almanya Federal Cumhuriyeti’nin ...*, s. 15-16.

⁹ Güner, *Almanya Federal Cumhuriyeti’nin ...*, s. 16-17.

yapısal ve kalıcı bir zorunluluk haline getirdi. 30 Ekim 1961’de Türkiye ile imzalanan İşgücü Anlaşması, tam da bu jeopolitik ve ekonomik sıkışmanın bir sonucu olarak ortaya çıktı.

Bu makalede, Almanya’da 1955’te ekonomik bir yönelimle misafir emek gücüne dayalı biçimde başlayan göç politikası sürecinin, 2005’te Almanya’nın kendisini resmen “Göç Ülkesi” olarak tanımlamasıyla sonuçlanan 50 yıllık göç politikası döneminin sosyal bilimler literatüründe bıraktığı izler incelenmektedir. Dolayısıyla bu bağlamda hangi temalarla Almanya’daki göç olayı irdelenmiştir ve bu doğrultuda eksik kalan yönler nasıl şekillenmiştir sorularına cevap aranmıştır.

Sosyal Bilimler Literatüründe Almanya’ya Göç: İşlevsel bir Reddedişten Sorunsallaştırmaya

Almanya’nın göç politikasına ilişkin yarım asırlık literatür incelendiğinde, akademik ilginin, politikanın kendisi gibi gecikmeli ve tepkisel olduğu görülmektedir. Siyasetçilerin uzun yıllar tekrarladığı “Biz göç ülkesi değiliz!” (Wir sind kein Einwanderungsland!)¹⁰ söylemi, bilimsel paradigmaları da domine etmiş ve göçmenleri “toplumsal bir aktör” olarak görmenin reddedilmesine neden olmuştur.

Öncelikle oluşan portreyi anlamak gerekmektedir. Emek ihtiyacı karşılıklı anlaşma yapılan İtalya, İspanya, Yugoslavya, Türkiye, Yunanistan, Portekiz, Fas ve Tunus ülkelerinden karşılanmıştır. Almanya’nın Göç Politikasının başlangıcı da misafir işçi (Gastarbeiter) ismi verilen bu göçmenlerin uluslararası anlaşmalarla Almanya’ya getirildiği 1955 yılında 79.607 kişiyle başlayan göç akışı 1961 yılına kadar ciddi sayıda artmamıştır. Takip eden yıllarda Almanya’da ciddi bir göçmen grup oluşmaya başlamıştır. Tablo 1’de¹¹ görüleceği üzere göçmen oranı hızlı biçimde katlanmaktadır, fakat bilimsel düzlemde göç konusunun dikkat çekmesi uzun yıllar almıştır.

Yıl	Toplam	Yabancı/ Alman) %	İtalyan	İspanyol	Yunan	Portekiz	Türk	Yugoslav
1955 Temmuz	79.607	0,4	7.461	486	637			2.085
1956 Temmuz	98.818	0,5	18.597	698	953			2.297
1957 Temmuz	108.190	0,6	19.096	967	1.822			2.778
1958 Temmuz	127.083	0,6	25.609	1.494	2.828			4.846
1959 Temmuz	166.829	0,8	48.809	2.150	4.089			7.310
1960 Temmuz	279.390	1,3	121.685	9.454	13.005	261	2.495	8.826
1961 Haziran	507.419	2,3	218.003	50.967	43.948			
1962 Haziran	655.463	3,0	265.978	87.327	69.146	1.421	15.318	23.608
1963 Haziran	811.213	3,6	299.235	117.494	106.152	2.284	27.144	44.428
1964 Haziran	932.932	4,1	289.252	144.256	143.859	3.463	69.211	53.057
1965 Haziran	1.164.364	5,5	359.773	180.572	181.658	10.509	121.121	64.060
1966 Haziran	1.314.031	6,1	399.154	185.336	196.247	19.802	157.978	96.675
1967 Haziran	1.023.747	4,9	274.249	129.126	146.817	18.519	137.081	97.725
1968 Ocak	903.591	4,3	227.654	106.429	132.655	16.745	123.386	84.805
1968 Haziran	1.014.774	4,9	287.440	111.982	136.191	18.743	139.336	99.660
1969 Haziran	1.372.059	6,4	340.244	135.546	174.348	26.379	212.951	226.920
1970 Haziran	1.838.859	8,5	374.981	165.854	229.379	40.222	327.985	388.953
1970 Eylül	1.948.951	9,0	381.840	171.671	242.184	44.796	353.898	423.228
1971 Haziran	2.169.688	10,0	404.427	183.020	261.257	55.214	424.200	467.847
1971 Eylül	2.241.000	10,3	408.015	186.585	268.653	58.390	453.145	478.321

¹⁰ Güner, *Almanya Federal Cumhuriyeti’nin ...*, s. 140.

¹¹ Güner, *Almanya Federal Cumhuriyeti’nin ...*, s. 21-22.

1972 Mart	2.215.894	10,2	401.699	178.669	266.348	60.099	457.260	454.343
1972 Haziran	2.316.800	10,6	422.200	184.000	269.700	63.128	497.300	471.900
1973 Ocak	2.346.800	10,8	409.448	179.157	268.408	68.994	528.414	465.611

Tablo 1: Federal Almanya Cumhuriyeti’nde Çalışan Yabancı İşçiler (1955-1973). [Kaynak: Wassilios Germotsis, *Die Ausländischen Arbeitnehmer in der Gesellschaft der Bundesrepublik Deutschland: Eine Empirisch-Theoretische Untersuchung*, Studienverlag Brockmeyer, Bochum 1977, s. 16]

“Bu dönemde 1955-1973 yılları arasında sürekli göçmenlerin Almanya’ya gelip gittiği kısa süreli bir ya da iki yıllık dönüşüm sirkülasyonunun olduğu görülmektedir. Dolayısıyla bilimsel düzlemde konuya ciddi bir ilgi zemini oluşmamıştır. Misafir İşçi programıyla 18 yıllık (1955-1973) dönemde Almanya’ya gelen göçmenler bu kapsamda hem politika hem de söylem düzleminde “geçici/misafir işçiler” olarak tanımlanmışlardır (...). “Sürekli geçicilik” (...) ya da “uzun süren geçicilik” (...) olarak nitelenen bu 18 yıllık dönemde Almanya’da göçmenlerin kalıcı olmasına hem Alman tarafında hem göçmen tarafında beklenti yoktur. Akdeniz Avrupası (...) olarak da zikredilebilecek ülkelerden gelen göçmenlerin Almanya’da kalıcılığa başlama eğilimi özellikle 1960’ların başından itibaren görülmeye başlamıştır. Buna bağlı olarak 1960’ların ortalarından itibaren Almanya’daki göç olgusuna yönelik başlangıçta olan bilimsel ilgisizlik, göçmenlerin toplumsal biçimde kalıcılığa eğilimiyle sosyal bilimlerin tüm alanlarında göç olgusu dikkate değer olmaya başlamıştır.”¹²

Göçmenlere yönelik bilimsel yaklaşımların tarihsel gelişimini yedi ana tema altında toplamak mümkündür. İlk olarak 1955 yılından 1973’te yaşanan İşçi Alımlarının Durdurulmasına (Anwerbestopp) kadar olan süreç, göçmenlerin ekonomik çıktıları baz alınan çalışmalar yoğun olmuştur. Bu dönemde göçmen işçiler, Alman toplumu için yalnızca işlevsel bir işgücü olarak görülmüş, toplumsal bir sorun olarak ele alınmamıştır. 1973-1991 arasında göçmenlerin Almanya’daki varlığı yaygınlaşmaya başlanmasıyla yabancılar hukuku temelinde göçmenlerin Almanya’daki hukuki durumunu anlama temelli hukuk merkezli çalışmalar sıklaşmıştır. Ekonomik çalışmaların çok fazla sayısal ve betimsel düzeyde kalması, göçmenlerin toplumdaki varlıklarını düzenleyen yasal mekanizmalara olan ihtiyacı artırmış ve bu alandaki çalışmaları popülerleştirmiştir.¹³

Ekonomi ve hukukun ardından, yabancılar meselesi temelinde politik konular öne çıkmıştır. Bu siyasi çerçeve, asimilasyon temelli yaklaşımları doğurmuştur. Bu çalışmalarda göçmenler, Alman toplumuna entegre edilmesi gereken toplumsal bir sorunlar olarak değerlendirilmiştir.¹⁴ Göçmenlerin kalıcılığa başlamasıyla, özellikle ikinci ve üçüncü nesillerin sorunlarının artmasıyla birlikte bu bağlamda, eğitim yeni bir bilimsel tema haline gelmiştir. Bir diğer tema ise, 1980’lerde antropoloji gibi alanların öncülük ettiği din odaklı çalışmalardır. Bu dönemde göçmenlerin “Müslüman” kimlikleri, özellikle entegrasyon meselesiyle bağlantılı olarak incelenmiştir.¹⁵ Dolayısıyla şu yedi tema 50 yıllık Almanya’nın göç serüvenine yönelik bilimsel ilginin yönelimini anlaşılır kılmaktadır: Ekonomi, hukuk, yabancı sorunu-asimilasyon, göçmenler (Türk), eğitim, din ve sosyoloji temelli çalışmalar.

Dönemlere geçmeden önce iki bibliyografya çalışmasını anmak gerekmektedir:

“Bu çalışmalardan biri Türkçe¹⁶, biri Almanca¹⁷ yayınlanmıştır. Türkçe yayınlanan bibliyografya çalışmasında 1984 yılına kadar oluşmuş İngilizce, Fransızca ve Türkçe dilinde yapılmış yurt dışına Türk göçü kapsamlı çalışmalar değerlendirilmiştir ve Türk Dış Göçü: 1960-1984

¹² Güner, *Almanya Federal Cumhuriyeti’nin ...*, s. 23.

¹³ Güner, *Almanya Federal Cumhuriyeti’nin ...*, s. 23.

¹⁴ Güner, *Almanya Federal Cumhuriyeti’nin ...*, s. 23-24.

¹⁵ Güner, *Almanya Federal Cumhuriyeti’nin ...*, s. 24.

¹⁶ Nermin Abadan Unat-Neşe Kemiksiz, *Türk Dış Göçü: 1960-1984 Yorumlu Bibliyografya*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara 1986.

¹⁷ Ursula Boos-Nünning (ed.), *Die türkische Migration in deutschsprachigen Büchern 1961–1984*, VS Verlag für Sozialwissenschaften, Wiesbaden 1990.

Yorumlu Bibliyografya başlığıyla 1986 yılında yayınlanmıştır. 1990 yılında Almanca yayınlanan eserde ise sadece Almanca yapılan çalışmalar değerlendirilmiştir. Almanca Yazılan Kitaplarda Türk göçü 1961-1984 (Die türkische Migration in deutschsprachigen Büchern 1961–1984) başlığıyla sosyolog Ursula Boos-Nünning (1944-...) editörlüğünde yayınlanmıştır (...). Türkçe bibliyografyaya göre, 1960-1984 yılları arasında Türk dış göçüne ilişkin toplam Türkçe 620 makale, 319 kitap yazılmıştır (...). Aynı yıl aralığında toplam İngilizce 234, Almanca 797 çalışma yapılmıştır (...). Abadan-Unat'ın Yorumlu Türkçe Bibliyografyası Türk dış göçünün tüm Avrupa'ya ve Amerika'ya olan kapsamda bahsedilmektedir. Fakat burada Almanya'nın göç politikasına yönelik doğrudan odak bulunmamaktadır. Federal Almanya'daki Türklerin konumuna odaklanmış bir bakış açısıyla eserler değerlendirilmiştir. Almanca bibliyografyada ise 1984 yılına kadar yapılmış Almanca çalışmaların tema olarak göçmenlerin yaşam koşullarına, aile içi ailede göçmen sosyalleşmesine ve eğitime odaklandığı tespit edilmiştir (...). Bu çalışmaların yarısından çoğu Türk göçmen odaklı olmuştur. Esasında bu kadar çalışma olmasına rağmen tüm çalışmaların neredeyse birbirinin tekrarı olduğuna yönelik eleştiriler de yoğunudur (...). Ayrıca Türk çalışmacıların çalışmalarının Almanya'da dil ve çeviri problemlerinin de hem etkisi hem de bilimsel kayıtsızlık çerçevesinde görmezden geldiği saptanmıştır (...). İki bibliyografyada ortaklaşan görüş, ilk 15 yıllık süreçte (1955-1970) göçmenin misafir olarak algılanmasına dayalı politika anlayışının Almanya'da yerleşik hale geldiği yönündedir. Bu nedenle sıklıkla göçmenin varlığı da bilimsel mecralarda görünmez olmuştur. Dolayısıyla bu yıllar kapsamında Almanya'nın Göç politikasına ve sosyolojisine yönelik yerleşik vb. görüş yaygınlaşmamıştır. 1970 yılından 1984 yılına kadar yapılan toplam 917 çalışmanın yıllara göre dağılımı şu şekildedir: 1970 yılında 11 çalışma, 1971'de 5 çalışma, 1972'de 8 çalışma, 1973'te 9 çalışma, 1974'te 21 çalışma, 1975'te 26 çalışma, 1976'da 23 çalışma, 1977'de 32 çalışma, 1978'de 31 çalışma, 1979'da 55 çalışma, 1980'de 111 çalışma, 1981'de 124 çalışma, 1982'de 158 çalışma, 1983'te 153 çalışma ve 1984'te 150 çalışma yapılmıştır. Hacimsel açıdan oluşmuş literatürü aktaran bu iki ciddi bibliyografya çalışması incelediğinde belirtilen tarihlerde yapılan bilimsel çalışmalarda herhangi bir göçmen grubu özelinde odak oluşmamış olup göçmenin toplumsal varlığı özellikle Almanya (...) nezdinde göz ardı edilmiştir.”¹⁸

Erken Dönem: Ekonomik Yaklaşım ve “Hayalet Misafirler” (1955-1973)

Misafir İşçi programının ilk on sekiz yılında, bilimsel ilgi neredeyse tamamen iktisat alanında yoğunlaşmıştır. Bu şaşırtıcı değildir, çünkü bu dönem, Almanya'nın “Ekonomik Mucize” yaşadığı ve göçmen emeğinin bu mucizeye katkısının¹⁹ hesaplandığı bir dönemdir. Suzanne Paine ve C.P. Kindleberger gibi araştırmacılar ile erken dönem Türk iktisatçılarından Orhan Tuna, göçmen emeğini ekonomik kalkınma için bir “itici güç” ve “işgücü rezervi” olarak ele almıştır.

Suzanne Paine (1946-1985), Türk İşgücü İhracatı²⁰ başlıklı çalışmasıyla ekonomi alanına önemli bir bilimsel katkı sunmuştur. Paine'in analizine göre, dönemin göç politikalarının merkezindeki temel ikilem, Türklerin Avrupa Ekonomi Topluluğuna (AET'ye) “Avrupa dışı” bir

¹⁸ Güner, *Almanya Federal Cumhuriyeti'nin ...*, s. 24.

¹⁹ Ulrich Herbert, *Geschichte der Ausländerpolitik in Deutschland: Saisonarbeiter, Zwangsarbeiter, Gastarbeiter, Flüchtlinge*, Beck, München 2001.

²⁰ Suzanne Paine, *Türk İşgücü İhracatı*, GAV Perspektif Yayınları, İstanbul 2021.

kaynaktan kabul edilmesi gerçeğidir (Böhning, 1971).²¹ Bu durum, Türk göçmenlerin statüsünü “salt emek gücü” olarak sınırlandırmıştır. Paine,²² bu algının bir yansıması olarak, yerleşim veya entegrasyona yönelik uygulamaların bilinçli olarak geliştirilmediğini, sistemin baştan itibaren işçilerin geri dönmesi/gönderilmesi üzerine kurulduğunu iddia eder. Paine’nin terminolojisindeki “kalıcı geçicilik” vurgusu da tam olarak bu çelişkiye yani tüm ülkelerin “geçici” işçi beklentisi içinde olmasına rağmen ortaya çıkan fiili duruma işaret etmektedir.²³

Bu dönemde sosyal bilimlerin iktisat dışındaki alanları, göç olgusuna kayıtsız kalmıştır. Göçmenlerin gündelik yaşamı, toplumsal koşulları veya kültürel varlığı, rotasyon sisteminin nasılsa işleyeceği ve göçmenlerin sürekli misafir olacağı varsayımı altında sistematik olarak göz ardı edilmiştir.²⁴ Göçmenin tek varoluş biçimi, Alman sanayisi için ekonomik işleve tekabül etmesidir.

Hukuk Temalı Çalışmalar

Almanya’nın göç politikası tarihi incelendiğinde, göçmenlerin ülkeye geliş zamanlaması ile onlara yönelik bilimsel ilginin oluşumu arasında belirgin bir paralellik gözlemlenmektedir. Göçmenlerin başlangıçta “misafir” olarak kabul edilmesi, bilimsel odağın ekonomiden hukuk alanına kaymasına yol açmıştır.²⁵ Bu değişimi ilk fark edenlerden biri olan Böhning²⁶, hukuki düzenlemelerin Alman göç politikasındaki ilk manevra alanı olduğu varsayımıyla, alandaki ilk dikkate değer iddialardan birini ortaya atmıştır. Böhning’in çalışmaları²⁷ bütüncül olarak incelendiğinde, göçmen emeğini Avrupa için önemli bir itici güç olarak konumlandığı görülür. Göç olgusunu hem iktisat hem de hukuk perspektifiyle değerlendirmesine rağmen, Böhning’in en önemli katkısı, göç politikasında mevzuat ve hukuki düzenlemelerin belirleyici rolünü vurgulaması olmuştur.²⁸

Benzer bir sonuca, “Yabancı İşçiler ve Medeni Devlet: [...] İmparatorluktan Federal Almanya Cumhuriyeti’ne” (1981) başlıklı çalışmasında Dohse²⁹ de ulaşmaktadır. Dohse, 1955 sonrası göç politikasının yukarıdan aşağıya belirlendiğini ileri sürer. Ayrıca, 1955’e kadar olan tartışmaların kamuoyuna kapalı yürütüldüğünü ve politikanın tek amacının Almanya’nın emek ihtiyacını karşılamak olduğunu iddia eder.³⁰ Dohse’nin en kayda değer tespiti, “Şubat 1952’de Federal Çalışma Bakanı, süreklilik ilkesine dayanarak Ocak 1933 tarihli ‘Yabancı İşçiler Yönetmeliği’ni yeniden yürürlüğe koydu”³¹ bulgusudur. Bu tespit, Almanya’nın misafir işçi sisteminin köklerinin eskiye dayandığını ve tarihsel bir devamlılık arz ettiğini göstermesi bakımından kritiktir. Dohse’nin genel kanaati, 1980’lere kadar olan göç politikasının başarısız olduğu ve bunu izleyen entegrasyon programlarının da yetersiz kaldığı yönündedir.³²

Hukuki çerçevenin önemine vurgu yapan bir diğer isim olan Ronzani, “İşçi Göçü ve Sosyal Kalkınma [...]”³³ başlıklı çalışmasıyla literatürdeki eksiklerin bir kısmını gidermiştir. Ronzani, oturma izni meselelerinin (Aufenthaltsdauer/titel) göç politikasının temel belirleyicilerinden biri olduğunu savunmuştur.³⁴ Zira oturma izni sürelerine ilişkin düzenlemeler,

²¹ W. R. Böhning, “Immigrant Workers in West Germany”, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, C. 1, S. 1, 1971, s. 21-24.

²² Paine, *Türk İşgücü İhracatı*, s. 2.

²³ Güner, *Almanya Federal Cumhuriyeti’nin ...*, s. 25-27.

²⁴ Martin Greve, *Almanya’da ‘Hayali Türkiye’nin’ Müziği*, çev. Selin Dingiloğlu, İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul 2006.

²⁵ Güner, *Almanya Federal Cumhuriyeti’nin ...*, s. 29.

²⁶ Böhning, “Immigrant Workers ...”, s. 21.

²⁷ Böhning, “Immigrant Workers ...”, s. 21-24; W. R. Böhning-Denis Maillat, *The Effects of the Employment of Foreign Workers*, Organisation for Economic Cooperation and Development, Paris 1974.

²⁸ Güner, *Almanya Federal Cumhuriyeti’nin ...*, s. 29-30.

²⁹ Knuth Dohse, *Ausländische Arbeiter und bürgerlicher Staat : Genese und Funktion von staatlicher Ausländerpolitik und Ausländerrecht ; vom Kaiserreich bis zur Bundesrepublik Deutschland*, Anton Hain, Königstein/Ts. 1981.

³⁰ Dohse, *Ausländische Arbeiter und ...*, s. 136.

³¹ Dohse, *Ausländische Arbeiter und ...*, s. 142.

³² Güner, *Almanya Federal Cumhuriyeti’nin ...*, s. 30.

³³ Silvio Ronzani, *Arbeitskräftewanderung und gesellschaftliche Entwicklung : Erfahrungen in Italien, in der Schweiz und in der Bundesrepublik Deutschland*, Anton Hain, Königstein/Ts. 1980.

³⁴ Ronzani, *Arbeitskräftewanderung und gesellschaftliche ...*, s. 183.

göçmenlerin hareketliliğini doğrudan kontrol etme gücüne sahiptir. Ronzani ayrıca, o yıllarda göçmenlerin ülkelerine dönmemelerinin birincil sebebinin, kendi ülkelerindeki ekonomik durgunluk olduğunu ampirik verilerle desteklemiştir. Ronzani'ye göre Almanya, göçmen emeğini ekonomik kalkınmada bir araç olarak görmüş ve göç politikasında “kullan-gönder” modelini³⁵ hedeflemiştir.³⁶

Hukuk alanında küresel ölçekte tanınan ve teorik olarak önemli bir katkı sunan diğer çalışma, Rogers Brubaker'in 1992'de yayınlanan Fransa ve Almanya'da Vatandaşlık ve Ulus Ruhu isimli eseridir. Brubaker, Avrupa'nın göçmenlere yönelik dışlayıcı tutumunun köklerinin orta çağa kadar uzandığını ve tarihsel bir süreklilik ifade ettiğini belirtir.³⁷ Yaptığı en temel katkı, vatandaşlığa yönelik toprak bağı (jus soli) ve kan bağı (jus sanguinis)³⁸ ilkelerine dayalı ikili bir ayırım sunmasıdır. “Alman vatandaşlık politikasındaki süreklilikler” başlığı altında bu ayırımın temellerini aktaran Brubaker, Alman vatandaşlığının hâlâ Wilhelm döneminden kalma yasalarla düzenlendiğini³⁹ özellikle vurgular. Bu bağlamda, “1935 tarihli Reichbürgergesetz -daha yaygın biçimde Nuremberg yasalarından biri olarak bilinir [...] tam vatandaşlığı (Reichbürgerschaft) sade devlet üyeliğinden (Staatsangehörigkeit) ayırmıştır”⁴⁰ tespiti yapar.⁴¹

Brubaker isminin ayrıca vurgulanmasının nedeni, kavrayışının belirli bir sistematığa dayanmasıdır. Örneğin, “Biz göçmen ülkesi değiliz (Wir sind kein Einwanderungsland)”⁴² söylemini analiz etmesi, bu sistematığı gösterir. Brubaker'a göre bu söylem, “göçmen ülkesi” tanımını “ulus ülkesi” tanımıyla ilişkilendirmekte ve göçmenlerin vatandaşlık tanımından dışlanmasını Almanya'nın politik bir refleksi olarak sunmaktadır. Ona göre bu ifadenin “örtük anlamı Almanya'nın bir Alman-olmayan-göçmen ülkesi olmadığıdır”.⁴³ Brubaker'ın bu kapsamda hukuk-göç ilişkisi literatürüne bıraktığı tartışma mirası oldukça zengindir.

Yabancılar Temalı Çalışmalar

Sosyal bilimler literatürü, daha önce değerlendirilen ekonomi ve hukuk temalarının ardından, göç meselesini “yabancılar sorunu” (Ausländer) ve asimilasyon ekseninde ele almaya başlamıştır. Bu iki odak, Almanya'nın göç politikalarının şekillenme sürecinde göç meselesine yönelik bilimsel kavrayışın bir yansımasını sunmaktadır. Göçmenlerin “toplumsal sorun” olarak izlendiği bu yeni odak, 1970'lerde başlamış ve 1980'lerde yoğunlaşmıştır.

Bu yeni bilimsel ilginin şekillenmesinde kilit bir rolü, Bonn merkezli Friedrich Ebert Vakfı Araştırma Enstitüsü Çalışma ve Sosyal Araştırmalar Dairesi Başkanı olan sosyolog ve politika araştırmacısı Ursula Mehrländer⁴⁴ oynamıştır. Mehrländer, 1971 tarihli çalışmasında, göçmenlerin Alman toplumu için bir sorun teşkil ettiğini öne sürmüş ve bu durumun yabancılar sorunu olarak kavramsallaştırılmasını önererek bilimsel odağın yönünü tayin etmiştir.⁴⁵

Konunun yabancılar temelinde kavramsallaştırılması, göç politikası açısından kritik bir dönemeçtir. Zira 1955'ten itibaren misafir olarak değerlendirilen göçmenlerin statüsü, bu yeni sosyolojik çalışmaların etkisiyle yabancı olarak yeniden tanımlanmıştır. Mehrländer,⁴⁶ amacının “yabancı işçilerin önemli sosyal problemlerini araştırmak ve bunu Almanya'ya göstermek”⁴⁷ olduğunu açıkça belirtmiştir. Mehrländer ve ekibinin çalışmalarının, 1973 İşçi Anlaşmalarının Feshi (Anwerbestopp) dönemine denk gelmesi de anlamlıdır. Bu tarih, 1970'lere kadar misafir

³⁵ Ronzani, *Arbeitskräftewanderung und gesellschaftliche ...*, s. 230.

³⁶ Güner, *Almanya Federal Cumhuriyeti'nin ...*, s. 30-31.

³⁷ Rogers Brubaker, *Fransa ve Almanya'da Vatandaşlık ve Ulus Ruhu*, Dost Kitabevi, Ankara 2009, s. 90.

³⁸ Brubaker, *Fransa ve Almanya'da ...*, s. 26-129.

³⁹ Brubaker, *Fransa ve Almanya'da ...*, s. 205.

⁴⁰ Brubaker, *Fransa ve Almanya'da ...*, s. 207.

⁴¹ Brubaker, *Fransa ve Almanya'da ...*, s. 31.

⁴² Brubaker, *Fransa ve Almanya'da ...*, s. 215.

⁴³ Brubaker, *Fransa ve Almanya'da ...*, s. 215.

⁴⁴ Ursula Mehrländer, *Soziale Aspekte der Ausländerbeschäftigung*, Neue Gesellschaft GmbH, Bonn-Bad Godesberg 1974.

⁴⁵ Güner, *Almanya Federal Cumhuriyeti'nin ...*, s. 32-33.

⁴⁶ Mehrländer, *Soziale Aspekte der ...*, s. 15.

⁴⁷ Güner, *Almanya Federal Cumhuriyeti'nin ...*, s. 32.

kabul edilen göçmenlerin artık kalıcılaşmaya başladığının, kendilerinin yabancılar olarak yeniden adlandırıldığının ve böylece sosyolojik düzeyde fark edildiğinin bir göstergesidir.

Bu dönemde, 1975 yılında ilk çalışmasını yayınlayan Ayşe Kudat ismine de ayrı bir parantez açılmalıdır. Almanya’da göç alanında önemli çalışmalar⁴⁸ yürüten Czarina Wilpert’in asistanlığını yapan Kudat, özellikle göçmen ailesinin toplumsal dönüşümü üzerine yaptığı çalışmasıyla⁴⁹ ilgi görmüştür. Kudat, Berlin’deki alan araştırmasında, Türk kadını özelinde ailenin sanayileşmiş toplumda nasıl yeniden biçimlendiğini izah etmiştir. Bu çalışma, göçmenin konumu ile Alman toplumu arasındaki karşılıklı ilişkiyi okumaya tabi tutan ilk çalışma olması itibarıyla dikkate değerdir. Toparlamak gerekirse, 1973 yılına kadar olan ilk dönem politikanın reddi ve sorunun önce ekonomik, sonra toplumsal kabulü ekseninde şekillenmiştir. 1973-1991 arasındaki ikinci döneme tekabül eden çalışmalarda ise devlet destekli projelerin baskınlığı ve göç olgusunun artık ciddi bir toplumsal mesele olarak kavranışı göze çarpmaktadır. Böhning gibi hukuksal düzenlemelerin önemini vurgulayan çalışma sayısının yetersizliği de bu dönemdeki genel bilimsel ilgisizlikle bütünleşik bir sonuçtur.⁵⁰

1977 yılında yayınlanan Germotsis’in çalışması ise farklı bir kırılmaya işaret etmektedir. Germotsis, Almanya’da göçmenin konumunu doğrudan sosyoloji odağında değerlendirmeye başlayan ilk araştırmacıdır. 1973 tarihli⁵¹ alan araştırmasına dayanan çalışmasında, yabancı işçilerin entegrasyonunu sorgularken Almanlaştırmanın⁵² yollarını araştırmıştır. Tam bir Almanlaştırmanın mümkün olmadığını savunarak, entegrasyon yerine kalıcı bir rotasyon sisteminin⁵³ daha gerçekçi bir hedef olduğunu öne sürmüştür. Bu öneri pratikte başarısız olsa da çalışmanın kendisi göçün artık toplumsal bir mesele olarak kavrandığını göstermesi bakımından önemlidir. Nitekim Bartelt de⁵⁴ 1960’ların başından itibaren göçmenlerin kalıcılaşmaya başladığını vurgulamıştır. Benzer şekilde, Böhning’in⁵⁵ belirttiği gibi, 1971 yılına kadar oturma ve çalışma izni düzenlemelerinin (üç kez) değişikliğe uğraması da göçmenin pratikte toplumsal bir sorun olarak kabul edildiğinin bir başka kanıtıdır.⁵⁶

Bu yıllarda dernek ve araştırma şirketlerinin ilgisi de artmıştır. Örneğin, Ray C. Rist⁵⁷, 1978 yılındaki çalışmasında göç politikasındaki başarısızlığın en görünür olduğu alanın eğitim olduğunu iddia etmiştir. Rist, göçmen çocukların eğitimdeki karamsar durumunun, Alman eğitim sisteminin topyekûn göçmen çocukların başarısız olmasına neden olacak şekilde kurgulanmasından kaynaklandığını savunmuştur. Rist bu ve diğer çalışmalarında⁵⁸ Alman göç politikasının genel olarak başarısızlık üzerine kurulduğunu sıklıkla ampirik bulgularla tartışmıştır.⁵⁹

⁴⁸ Czarina Wilpert, “Identity Issues in the History of the Postwar Migration from Turkey to Germany”, *German Politics and Society*, C. 31, S. 2, 2013, s. 108-131; Czarina Wilpert, “Children of Foreign Workers in the Federal Republic of Germany”, *The International Migration Review*, C. 11, S. 4, 1977, s. 473-485; Czarina Wilpert, “International Migration and Ethnic Minorities. new Fields for Post-War Sociology in the Federal Republic of Germany”, *Current Sociology*, C. 32, S. 3, 1984, s. 305-352; Czarina Wilpert, “Migration and Ethnicity in a Non-immigration Country: Foreigners in a United Germany”, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, C. 18, S. 1, 1991, s. 49-62.

⁴⁹ Ayşe Kudat, *Stability and change in the Turkish family at home and abroad: comparative perspectives*, Internationales Institut für Vergleichende Gesellschaftsforschung, Berlin 1975.

⁵⁰ Güner, *Almanya Federal Cumhuriyeti’nin ...*, s. 33.

⁵¹ Wassilios Germotsis, *Die Ausländischen Arbeitnehmer in der Gesellschaft der Bundesrepublik Deutschland: Eine Empirisch-Theoretische Untersuchung*, Studienverlag Brockmeyer, Bochum 1977.

⁵² Germotsis, *Die Ausländischen Arbeitnehmer...*, s. 64.

⁵³ Germotsis, *Die Ausländischen Arbeitnehmer...*, s.192.

⁵⁴ Ernst Klee-Michael Bartelt, “Foreign Workers’ Stake in Society”, *Patterns of Prejudice*, C. 5, S. 3, 1971, s. 27.

⁵⁵ Böhning, “Immigrant Workers ...”, s.21.

⁵⁶ Güner, *Almanya Federal Cumhuriyeti’nin ...*, s. 34.

⁵⁷ Ray C. Rist, *Guestworkers in Germany: The Prospects for Pluralism*, Praeger Publishers, New York 1978; Ray C. Rist, “Guestworkers in Germany: Public Policies as the Legitimation of Marginality”, *Ethnic and Racial Studies*, C. 2, S. 4, 1979, s. 401-415.

⁵⁸ Ray C. Rist, “The Education of Guestworker Children: Federal Republic of Germany”, *Equity & Excellence in Education*, C. 16, S. 3, 1978, s. 6-9; Rist, *Guestworkers in Germany: The Prospects for Pluralism*, s. 1-263 ; Rist, “Guestworkers in Germany: ...”, s. 401-415.

⁵⁹ Güner, *Almanya Federal Cumhuriyeti’nin ...*, s. 34.

Asimilasyon Temalı Çalışmalar

Öte yandan 1970'lerin sonundan 1990'lı yılların başına kadar olan süreçte, bilimsel çalışmalara asimilasyon temelli bir bakış açısı hâkim olmuştur. Bu perspektif, çalışmaların kendi beyanlarında her zaman “asimilasyon” etiketiyle yer alması da odak noktaları ve kavrayış düzeyleri analiz edildiğinde bu yaklaşımın keskinliği ortaya çıkmaktadır. Bu doğrultuda, 1979 yılında adı öne çıkan ve 1980'li yılların Alman göç politikasında önemli etki sahibi olacak sosyolog Hartmut Esser (1943-...) ⁶⁰, iktisadi çalışmaların ağırlıkta olduğu ilginin sosyolojiye yönelmesinde önemli bir rol oynamıştır. ⁶¹

Esser, birçok çalışmasında en iyi entegrasyonun asimilasyon olduğu görüşünü ısrarla savunmuştur. Devlet üniversitelerinde (Köln, Bochum) görev yapmış ve Alman devlet kurumlarıyla çok sayıda araştırma projesinin yürütücülüğünü üstlenmiştir. ⁶² Federal Araştırma ve Teknoloji Bakanlığı (Bundesminister für Forschung und Technologie) tarafından desteklenen 1975-1979 yılları arasındaki saha çalışmaları, Esser'in asimilasyon fikirleri üzerine şekillenmiştir. Göçmen entegrasyonunun kademeli ⁶³ olacağını belirtirken, en iyi modelin asimilasyonla mümkün olacağını sıklıkla vurgulamıştır. Esser'e göre asimilasyon, göçmenin Almanca dilini öğrenip Alman millî değerlerini özümsemesiyle Alman toplumuna uyum sağlaması anlamına gelmekteydi. Chicago Okulu'nun ilk dönem çalışmalarından etkilenen bu düşüncelerin, Alman politikasında karar alıcılar üzerinde etkili olduğu iddia edilebilir. Esser'in araştırmalarını destekleyen vakıfların uzun listesi (Alman Araştırma Vakfı, Volkswagenwerk Vakfı, Friedrich Ebert Vakfı, Fritz Thyssen Vakfı, Robert Bosch Vakfı, BMFT vb.) ⁶⁴ bu etkinin boyutunu göstermektedir.

Göçmen (Türk) ve Eğitim-Din Temalı Çalışmalar

Martin Greve'nin Hayali Türkiye'nin Müziği eseri odağını Türk göçmenlere yönelten ilk çalışmalardandır. Çalışmanın önemi, göçmenlerin gurbetçi şarkıları ⁶⁵ aracılığıyla 1970'lerde Almanya'da “hayali” bir Türkiye kurmaya başladıklarını göstermesidir. Greve, bu Hayali Türkiye inşasını, göçmenlerin hem Almanya hem de Türkiye tarafından yalnız bırakılmış hissetmelerine bağlamaktadır. ⁶⁶ Benzer çalışmaların eksikliği, o dönemde göçmenlerin toplumsal durumuna yönelik kayıtsızlığı gösterirken, Greve'nin katkısı aynı zamanda göçmenlerin göç politikasına yönelik tutumlarını vurgulayan ilk önemli çalışma niteliğindedir.

Son olarak, Türkiye'de yapılan çalışmalara bakıldığında, 1960-2020 arasında konuyla ilgili yaklaşık 150 tez yazıldığı görülmektedir. ⁶⁷ Bu çalışmaların ağırlıklı olarak “eğitim, ana dili ve kimlik konularına” ⁶⁸ odaklandığı belirtilmektedir. Almanya'daki Türk Varlığı Bibliyografyası ⁶⁹ da bu yoğun ilgiyi göstermektedir. İyi'nin şu tespiti oldukça yerindedir: Almanya'daki Türkler “ulus ötesi özellikler taşıyan bir topluma dönüşmüştür” ancak Türkiye'deki akademik çalışmalarda... az sayıdaki araştırmacı bu dönüşümün farkındadır.” ⁷⁰

Almanya'da göç ve eğitim ilişkisi, bilimsel düzlemde ancak 1980'li yıllarda ele alınmaya başlanmıştır. Bu alanda Arnd-Michael Nohl ⁷¹ özgün bir konumdur. Nohl, göçmenlerin Alman

⁶⁰ Hartmut Esser vd., *Arbeitsmigration und Integration*, Peter Hanstein Verlag, Königstein/Ts. 1979.

⁶¹ Güner, *Almanya Federal Cumhuriyeti'nin ...*, s. 34-35.

⁶² Güner, *Almanya Federal Cumhuriyeti'nin ...*, s. 35.

⁶³ Esser vd., *Arbeitsmigration und Integration*, s. 11.

⁶⁴ Güner, *Almanya Federal Cumhuriyeti'nin ...*, s. 36.

⁶⁵ Greve, *Almanya'da 'Hayali Türkiye'nin' Müziği*, s. 37.

⁶⁶ Güner, *Almanya Federal Cumhuriyeti'nin ...*, s. 37.

⁶⁷ Muhammet Mustafa İyi, “Almanya'daki Türklerin 60 Yılına Akademik Çalışmalara Yansıması: Değişen İlgi Alanları, Dönüşen Yaklaşımlar ve Araştırılması Gereken Konular”, *Turkish Journal of Diaspora Studies*, C. 1, S. 2, 2021, s. 123.

⁶⁸ İyi, “Almanya'daki Türklerin 60 Yılına ...”, s. 131.

⁶⁹ *Almanya'daki Türk Varlığı Bibliyografyası*, Türk-Alman Üniversitesi Yayınevi, İstanbul 2022.

⁷⁰ İyi, “Almanya'daki Türklerin 60 Yılına ...”, s. 145.

⁷¹ Arnd-Michael Nohl, *Kültürlerarası Pedagoji*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2014; Arnd-Michael Nohl (ed.), *Kulturelles Kapital in der Migration: hochqualifizierte Einwanderer und Einwanderinnen auf dem Arbeitsmarkt*, VS Verlag für Sozialwissenschaften, Wiesbaden 2010; Arnd-Michael Nohl vd. (ed.), *Göç ve kültürel*

toplumunda eğitim üzerinden sistematik olarak ayrıştığını savunur. Özellikle “dil kodlarında noksanlık”⁷² kavramsallaştırmasıyla toplumsallaşma sürecinin yanlış kurgulandığını iddia eder. Nohl’un 1974 gibi erken bir tarih için yaptığı vurgu, eğitim kurumunun göçmen çocuklarının tabakalaşma sürecini yeniden üreten bir mekanizma olduğuna işaret etmesi bakımından önemlidir.⁷³

Göçmenlerin dinî kimliğinin politiklardaki önemini belirten ilk isimlerden biri Bhatti⁷⁴ olmuştur. Bhatti, Türk göçmenleri Müslüman kimlikleri üzerinden değerlendirmiş ve dışlama mekanizmasını din üzerinden okumuştur.⁷⁵ Antropolog Werner Schiffauer ise bu alanda ayrı bir yere⁷⁶ sahiptir. Schiffauer, İslam dininin entegrasyon üzerindeki etkisine antropolojik düzeyde yoğunlaşmıştır.⁷⁷ O dönemde İslam dinini toplumsal bir tehdit olarak gören hakim görüşün aksine Schiffauer, antropolojik bulgularla İslam’ın toplumsal entegrasyona engel teşkil etmediğini savunmuştur.⁷⁸

Ayhan Kaya ise göçmenleri tireli vatandaşlık kavramıyla izah ederken, Almanya’daki Türkleri Euro-Türk ideal tipiyle açıklamaktadır.⁷⁹ Kaya, Almanya’nın Göç Ülkesine dönüşme sürecini⁸⁰ tartışır. Almanya’nın göç almasını İkinci Dünya Savaşı sonrası endüstrileşmesine bağlar. Aynı zamanda Kaya, Avrupa dışı göçmenler (Türkler) ile Alman soyunu kanıtlayabilenler (Ruslar, Polonyalılar) arasında bulunan göç politikasındaki çifte standarda işaret eder. Kaya, Almanya’nın Göçmen Ülkesi olduğunu ancak bunun 2005 yılında kabul ettiğini belirtir.⁸¹

Sosyoloji Temalı Çalışmalar

1980’lere gelindiğinde, Almanya’daki göç konusuna yönelik önceki çalışmalar teorik, metodolojik ve tarihsel farkındalık eksikliği (Ausländerforschung) nedeniyle eleştirilmiştir.⁸² Bu eleştirilen yıllar, kimi akademisyenlerce kayıp yıllar olarak nitelense de, Altmışlar Manifestosu (Das Manifest der 60)⁸³ gibi çalışmalar Almanya’nın bir Göç Ülkesi olduğu tezini savunmuştur. Bu dönemde Almanya’da göç konusunda iki temel yaklaşım belirmiştir: Esser’in temsil ettiği asimilasyoncu görüş ve Bade’nin temsil ettiği “sosyal demokratik” yaklaşım.⁸⁴

Öte yandan sosyolojinin göç konusundaki katkısı Heckmann⁸⁵ ile görünür hale geldiğini söylemek abes olmayacaktır. Heckmann, “Federal Cumhuriyet Bir Göç Ülkesi Mi?” başlıklı çalışmasında, misafir işçilerin artık göçmen bir azınlık (Einwandererminoritaet) olarak tanımlanması gerektiğini savunmuştur. Almanya resmen reddetse de toplumsal mekanizmalar yoluyla fiili bir entegrasyonun başladığını⁸⁶ ve Almanya’nın bir göç ülkesi olduğunun kabul edilmesi gerektiğini öne süren ilk isimdir. Benzer şekilde Schlaffke⁸⁷ “Misafir İşçiden Çalışana”

sermaye: Türkiye, Almanya, Kanada ve Büyük Britanya’da yüksek vasıflı göçmenler, çev. Türki Noyan, Kitap Yayınevi, İstanbul 2011.

⁷² Nohl, *Kültürlerarası Pedagoji*, s. 24.

⁷³ Güner, *Almanya Federal Cumhuriyeti’nin ...*, s. 40.

⁷⁴ F. M. Bhatti, “Muslims as Migrants: The Turks in West Germany”, *Institute of Muslim Minority Affairs. Journal*, C. 1, S. 2, 1979, s. 47-62.

⁷⁵ Güner, *Almanya Federal Cumhuriyeti’nin ...*, s. 40.

⁷⁶ Michael Bommes, *National Paradigms of Migration Research*, ed. Dietrich Thränhardt-Michael Bommes, Inst. für Migrationsforschung und Interkulturelle Studien (IMIS), Univ. Osnabrück, Osnabrück 2010.

⁷⁷ Werner Schiffauer, *İslamcılığın Ardından*, GAV Perspektif, İstanbul 2021; Werner Schiffauer, *Die migranten aus Subay: Türken in Deutschland eine Ethnographie*, Klett-Cotta, Stuttgart 1991.

⁷⁸ Bommes, *National Paradigms of Migration Research*, s. 154.

⁷⁹ Güner, *Almanya Federal Cumhuriyeti’nin ...*, s. 41-42.

⁸⁰ Ayhan Kaya, *İslam, Göç ve Entegrasyon*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2016, s. 39.

⁸¹ Güner, *Almanya Federal Cumhuriyeti’nin ...*, s. 42-43.

⁸² Bommes, *National Paradigms of Migration Research*, s. 154.

⁸³ Klaus J. Bade, *Das Manifest Der 60: Deutschland und die Einwanderung*, C. H. Beck, München 1994.

⁸⁴ Güner, *Almanya Federal Cumhuriyeti’nin ...*, s. 44.

⁸⁵ Friedrich Heckmann, *Die Bundesrepublik Ein Einwanderungsland? Zur Soziologie der Gastarbeiterbevölkerung als Einwandererminoritaet*, Klett-Cotta, Stuttgart 1981.

⁸⁶ Friedrich Heckmann-Dominique Schnapper (ed.), *The integration of immigrants in European societies: national differences and trends of convergence; in memory of Hans Mahnig*, Lucius & Lucius, Stuttgart 2003, s. 52.

⁸⁷ Winfried Schlaffke-Rüdiger von Voss (ed.), *Vom Gastarbeiter zum Mitarbeiter. Ursachen, Folgen und Kosequenzen der Ausländerbeschäftigung in Deutschland*, Informedia Verlags-GMBH, Köln 1982.

(Vom Gastarbeiter zum Mitarbeiter) çalışmasıyla yaşanan dönüşümü ve göç olgusunun tarihsel sürekliliğini⁸⁸ vurgulamıştır.⁸⁹

Hammar (1985) ise Almanya'nın kısıtlayıcı politikalarının, göçmenlerin “bir daha geri dönemeyecekleri”⁹⁰ çekincesiyle ailelerini yanlarına getirmelerine neden olarak ters bir etki yarattığı çıkarımıyla önemli özgün katkı sunmuştur.

Kuşkusuz konu hakkında birçok çalışma yapılmışsa da göç politikası bağlamına yerleşen ve elzem olarak bilinmesi gereken çalışmalar burada değerlendirilmiştir.

Sonuç

Almanya'daki göç politikası tarihinin elli yıllık sürecinde oluşan zengin literatür birikimine rağmen, Almanya'nın göç modelini anlamada temel bir eksiklik mevcut olduğu tespit olunmuştur. Yapılan çalışmalar, konuyu ya “devlet politikaları” (iktisadi, hukuki, asimilasyon-entegrasyon) ya da “göçmenlerin durumu” (eğitim, kimlik, din) olarak iki ayrı yaklaşımla irdelemiştir. Oysa Almanya'nın göç modeli, bu iki unsurun karşılıklı ve diyalektik etkileşiminin bir ürünüdür.⁹¹

Mevcut literatür, Almanya'nın yukarıdan aşağıya uyguladığı Yabancılar Yasası gibi kontrol mekanizmalarına odaklansa da göçmenlerin bu yasalara aşağıdan yukarıya verdikleri cevapları (aile birleşimi hakkını kullanma, hukuki yollara başvurma, dernekleşerek politik alan yaratma) ve bu cevapların bizzat politikayı nasıl değişime zorladığını sistematik olarak analiz etmemiştir. Göçmenlerin göç politikasına karşılık geliştirdiği bu stratejiler bütünlüklü olarak değerlendirilmemiştir. Dolayısıyla mevcut sosyal bilimsel literatür, Almanya'nın göç politikalarını analiz ederken önemli boşluklar barındırmaktadır. Yapılan çalışmalar, çoğunlukla dönemin hükümet politikalarını yansıtmakla yetinmiş; göç olgusunu tarihsel sosyolojik bir yöntemle bütüncül bir şekilde ele alan sistematik bir araştırma ortaya konulamamıştır. Bu süreçte, Alman tarihindeki kırılmalar ve süreklilikler hak ettiği derinlikte incelenmemiştir.⁹²

Akademik çalışmaların ihmal ettiği bir diğer boyut ise göçmenlerin geliştirdiği karşı stratejilerdir. 1961'de düşük vasıflı işçilerle başlayan ve 1970'lerde aile birleşimleriyle kalıcı hale gelen göç süreci, göçmenlerin de politikaya karşı (dernekleşme, döviz transferi vb.) argümanlar geliştirmesine zemin hazırlamıştır. Ancak literatür, bu stratejileri bütüncül bir yaklaşımla analiz etmekte yetersiz kalmıştır.⁹³ Daha da önemlisi, Yabancılar Yasası (Ausländergesetz) ile göç politikasının ayrılmaz ilişkisi ya fark edilmemiş ya da önemsizlenmiştir. Hâlbuki Yabancılar Yasası'nın Göç Yasası'na evrilme süreci, Alman politikasının tüm tarihsel sürekliliklerini bünyesinde barındırır. 1965, 1991, 2005 (ve 2000 vatandaşlık yasası) gibi yasal dönüm noktalarını takip etmek, Alman modelinin idrak edilmesini sağlayacaktır.

Yaygın kanının aksine, Almanya, göç politikalarını öncelikle hukuk alanında inşa etmiştir. Oturma ve çalışma izinlerini bir araç olarak kullanarak, baskıcı ve dışlayıcı politikaları bu yasal zemin üzerinden şekillendirmiştir. Bu dışlamanın kalıcılılaşmasında eğitimin rolü de kritik öneme sahiptir. Bu politikaların, göçmen çocuklarının Alman toplumundaki sınıfsal konumlarını nasıl pekiştirdiği mutlaka ilişkilendirilmelidir. Sonuç olarak, göçmenlerin bu süreçteki kayıp ve kazanımlarına odaklanmak, Alman göç politikasındaki süreklilikleri ve farklılaşmaları (yani

⁸⁸ Schlaffke-von Voss (ed.), *Vom Gastarbeiter zum Mitarbeiter* ..., s. 24.

⁸⁹ Güner, *Almanya Federal Cumhuriyeti'nin* ..., s. 44.

⁹⁰ Tomas Hammar (ed.), *European Immigration Policy: A Comparative Study*, Cambridge University Press, Cambridge [Cambridgeshire] New York 1985, s. 173.

⁹¹ Burada 2025 yılında yazar tarafından gerçekleştirilen “Muhammed Oğuzhan Güner, *Almanya Federal Cumhuriyeti'nin Göç-Göçmen Politikasında Değişim Dinamikleri (1955-2005): Süreklilikler ve Farklılaşmalar*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2025” tezinde detaylıca bu eksikliğin giderilme çabasının mevcut olduğu zikredilmelidir. Buradaki makalenin kapsamı literatür kısmıyla kısıtlı olduğu için derinlemesine tartışmaya girilmemiştir.

⁹² Güner, *Almanya Federal Cumhuriyeti'nin* ..., s. 57.

⁹³ Güner, *Almanya Federal Cumhuriyeti'nin* ..., s. 57.

politikanın kime nasıl uygulandığını) anlamlandırmak için verimli bir zemin sunacaktır. Bu tartışma ilgili doktora tezinde⁹⁴ detaylıca yapılmıştır.

Kaynakça

- ABADAN UNAT, Nermin-KEMİKSİZ, Neşe, *Türk Dış Göçü: 1960-1984 Yorumlu Bibliyografya*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara 1986.
- Almanya'daki Türk Varlığı Bibliyografyası*, Türk-Alman Üniversitesi Yayınevi, İstanbul 2022.
- BADE, Klaus J., *Das Manifest Der 60: Deutschland und die Einwanderung*, C. H. Beck, München 1994.
- BHATTI, F. M., "Muslims as Migrants: The Turks in West Germany", *Institute of Muslim Minority Affairs. Journal*, C. 1, S. 2, 1979, s. 47-62.
- BOHNING, W. R., "Immigrant Workers in West Germany", *Journal of Ethnic and Migration Studies*, C. 1, S. 1, 1971, s. 21-24.
- BOHNING, W. R.-MAILLAT, Denis, *The Effects of the Employment of Foreign Workers*, Organisation for Economic Cooperation and Development, Paris 1974.
- BOMMES, Michael, *National Paradigms of Migration Research*, ed. Dietrich Thränhardt-Michael Bommes, Inst. für Migrationsforschung und Interkulturelle Studien (IMIS), Univ. Osnabrück, Osnabrück 2010.
- BOOS-NUNNING, Ursula (ed.), *Die türkische Migration in deutschsprachigen Büchern 1961-1984*, VS Verlag für Sozialwissenschaften, Wiesbaden 1990.
- BRUBAKER, Rogers, *Fransa ve Almanya'da Vatandaşlık ve Ulus Ruhu*, Dost Kitabevi, Ankara 2009.
- DOHSE, Knuth, *Ausländische Arbeiter und bürgerlicher Staat: Genese und Funktion von staatlicher Ausländerpolitik und Ausländerrecht; vom Kaiserreich bis zur Bundesrepublik Deutschland*, Anton Hain, Königstein/Ts. 1981.
- ESSER, Hartmut-vd., *Arbeitsmigration und Integration*, Peter Hanstein Verlag, Königstein/Ts. 1979.
- GERMOTSIS, Wassilios, *Die Ausländischen Arbeitnehmer in der Gesellschaft der Bundesrepublik Deutschland: Eine Empirisch-Theoretische Untersuchung*, Studienverlag Brockmeyer, Bochum 1977.
- GREVE, Martin, *Almanya'da 'Hayali Türkiye'nin' Müziği*, çev. Selin Dingiloğlu, İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul 2006.
- GRUNBACHER, Armin, "Cold-War Economics: The Use of Marshall Plan Counterpart Funds in Germany, 1948–1960", *Central European History*, C. 45, S. 4, 2012, s. 697-716.
- GÜNER, Muhammed Oğuzhan, *Almanya Federal Cumhuriyeti'nin Göç-Göçmen Politikasında Değişim Dinamikleri (1955-2005): Süreklilikler ve Farklılaşmalar*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2025.
- HAMMAR, Tomas (ed.), *European Immigration Policy: A Comparative Study*, Cambridge University Press, Cambridge [Cambridgeshire] New York 1985.
- HECKMANN, Friedrich, *Die Bundesrepublik Ein Einwanderungsland? Zur Soziologie der Gastarbeiterbevölkerung als Einwandererminoritaet*, Klett-Cotta, Stuttgart 1981.

⁹⁴ Muhammed Oğuzhan Güner, *Almanya Federal Cumhuriyeti'nin Göç-Göçmen Politikasında Değişim Dinamikleri (1955-2005): Süreklilikler ve Farklılaşmalar*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2025.

- HECKMANN, Friedrich-SCHNAPPER, Dominique (ed.), *The integration of immigrants in European societies: national differences and trends of convergence; in memory of Hans Mahnig*, Lucius & Lucius, Stuttgart 2003.
- HERBERT, Ulrich, *Geschichte der Ausländerpolitik in Deutschland: Saisonarbeiter, Zwangsarbeiter, Gastarbeiter, Flüchtlinge*, Beck, München 2001.
- İYİ, Muhammet Mustafa, “Almanya’daki Türklerin 60 Yılına Akademik Çalışmalara Yansıması: Değişen İlgi Alanları, Dönüşen Yaklaşımlar ve Araştırılması Gereken Konular”, *Turkish Journal of Diaspora Studies*, C. 1, S. 2, 2021, s. 121-156.
- KAYA, Ayhan, *İslam, Göç ve Entegrasyon*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2016.
- KLEE, Ernst-BARTELT, Michael, “Foreign Workers’ Stake in Society”, *Patterns of Prejudice*, C. 5, S. 3, 1971, s. 25-28.
- KUDAT, Ayşe, *Stability and change in the Turkish family at home and abroad : comparative perspectives*, Internationales Institut für Vergleichende Gesellschaftsforschung, Berlin 1975.
- MEHRLÄNDER, Ursula, *Soziale Aspekte der Ausländerbeschäftigung*, Neue Gesellschaft GmbH, Bonn-Bad Godesberg 1974.
- NOHL, Arnd-Michael (ed.), *Kulturelles Kapital in der Migration: hochqualifizierte Einwanderer und Einwanderinnen auf dem Arbeitsmarkt*, VS Verlag für Sozialwissenschaften, Wiesbaden 2010.
- NOHL, Arnd-Michael vd. (ed.), *Göç ve kültürel sermaye: Türkiye, Almanya, Kanada ve Büyük Britanya’da yüksek vasıflı göçmenler*, çev. Türkis Noyan, Kitap Yayınevi, İstanbul 2011.
- NOHL, Arnd-Michael, *Kültürlerarası Pedagoji*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2014.
- PAINE, Suzanne, *Türk İşgücü İhracatı*, GAV Perspektif Yayınları, İstanbul 2021.
- RIST, Ray C., “Guestworkers in Germany: Public Policies as the Legitimation of Marginality”, *Ethnic and Racial Studies*, C. 2, S. 4, 1979, s. 401-415.
- RIST, Ray C., “The Education of Guestworker Children: Federal Republic of Germany”, *Equity & Excellence in Education*, C. 16, S. 3, 1978, s. 6-9.
- RIST, Ray C., *Guestworkers in Germany: The Prospects for Pluralism*, Praeger Publishers, New York 1978.
- RONZANI, Silvio, *Arbeitskräftewanderung und gesellschaftliche Entwicklung : Erfahrungen in Italien, in der Schweiz und in der Bundesrepublik Deutschland*, Anton Hain, Königstein/Ts. 1980.
- SCHIFFAUER, Werner, *Die migranten aus Subay: Türken in Deutschland eine Ethnographie*, Klett-Cotta, Stuttgart 1991.
- SCHIFFAUER, Werner, *İslamcılığın Ardından*, GAV Perspektif, İstanbul 2021.
- SCHLAFFKE, Winfried-VON VOSS Rüdiger (ed.), *Vom Gastarbeiter zum Mitarbeiter. Ursachen, Folgen und Konsequenzen der Ausländerbeschäftigung in Deutschland*, Informedia Verlags-GMBH, Köln 1982.
- SPEVACK, Edmund, “Ethnic Germans from the East: ‘Aussiedler’ in Germany, 1970–1994”, *German Politics and Society*, C. 13, S. 4, 1995, s. 71-91.
- WILPERT, Czarina, “Children of Foreign Workers in the Federal Republic of Germany”, *The International Migration Review*, C. 11, S. 4, 1977, s. 473-485.
- WILPERT, Czarina, “Identity Issues in the History of the Postwar Migration from Turkey to Germany”, *German Politics and Society*, C. 31, S. 2, 2013, s. 108-131

WILPERT, Czarina, "International Migration and Ethnic Minorities. new Fields for Post-War Sociology in the Federal Republic of Germany", *Current Sociology*, C. 32, S. 3, 1984, s. 305-352.

WILPERT, Czarina, "Migration and Ethnicity in a Non-immigration Country: Foreigners in a United Germany", *Journal of Ethnic and Migration Studies*, C. 18, S. 1, 1991, s. 49-62.

Extended Abstract

The origins of German migration policy are found in the ashes of World War-II. The conflict left Germany with catastrophic demographic losses (at least 4 million dead, mostly young men), a severe gender imbalance, and a plummeting fertility rate (1.89% in 1950, dropping to 1.52% by 1970). This demographic void coincided with an urgent need for unskilled labor to fuel the economic miracle (Wirtschaftswunder), particularly in the heavy industries of the Ruhr (coal and steel) that were essential for reconstruction. Initially, this labor gap was partially filled by 12 million ethnic German refugees. However, this was insufficient.

The state's solution, initiated by Italy in 1955, was the Anwerbepolitik (recruitment policy), a system designed to import temporary guest workers. This model was explicitly built on the rotation principle (Rotationsprinzip): workers would come for one or two years, fill a labor need, and then return home to be replaced by a new worker. This system was intended to be a temporary economic tool, not a social policy. A critical geopolitical event shattered this assumption: the construction of the Berlin Wall in 1961. The Wall instantly severed the flow of labor from East Germany, which had been a vital and unregulated source of workers.

This geopolitical crisis transformed the Gastarbeiter program from a temporary measure into a structural, long-term necessity. It was in this moment of economic and geopolitical desperation that Germany signed the pivotal labor recruitment agreement with Turkey on October 30, 1961. The half-century of academic literature reflects this policy's own delayed and reactive nature. The scientific gaze did not develop linearly; it shifted thematically in response to political and social crises. This article identifies seven main themes that dominated the literature in a rough chronological progression. For the first 18 years, scientific interest was almost exclusively economic.

Researchers such as Suzanne Paine and C.P. Kindleberger analyzed migration in terms of labor export and industrial reserve. Paine's work was particularly insightful, noting that Turks, as non-European, were categorized as mere labor power. Consequently, policy was designed only for their eventual return; no mechanisms for settlement were ever considered. This created the paradox of permanent temporariness. In this phase, migrants were ghosts-visible as economic statistics but invisible to sociology, anthropology, or political science. The 1973 oil crisis and the subsequent recruitment stop (Anwerbestopp) was a watershed moment. The state intended to halt migration, but instead, it solidified it. Fearing they could never return if they left, migrants used legal channels-primarily family reunification-to bring their families to Germany.

This forced the academic focus to shift from economy to law. Scholars like W.R. Böhning identified legal regulations as the state's first field of maneuver. Knuth Dohse demonstrated that this policy was top-down, revealing its historical continuity by showing the 1952 government had reinstated the 1933 Foreign Workers Ordinance. Ronzani highlighted residence permits (Aufenthaltsdauer/titel) as the key control mechanism in Germany's use and send back model. As migrants became permanent, the guest (Gastarbeiter) moniker became untenable and was replaced by foreigner (Ausländer). This new terminology, heavily promoted by state-funded researchers like Ursula Mehrländer, reframed migrants as a social problem (Ausländerproblem).

The central question was no longer economic, but political: what is to be done with them? The dominant answer was assimilation. Sociologist Hartmut Esser became the intellectual champion of this view. Heavily funded by state and political foundations (like the FES and BMFT), Esser argued that assimilation is the best integration, defined as the acquisition of

German language and the internalization of German values. This perspective, influenced by the Chicago School, dominated German policy discussions throughout the 1980s. The emergence of a second and third generation shifted the focus again. Education became a key field, largely defined by failure. Ray Rist argued that the German education system was designed for failure, systematically segregating migrant children. Arnd-Michael Nohl later analyzed this as a deficiency in language codes, a mechanism for reproducing social stratification. Simultaneously, religion emerged as a theme.

F.M. Bhatti represents a seminal voice in migration scholarship, being among the first to conceptualize Turkish immigrants primarily through their Islamic identity and to situate their marginalization within a framework of religious difference. This view of Islam as a threat became mainstream, though it was challenged by anthropologists like Werner Schiffauer, who argued from ethnographic evidence that Islam was not a barrier to integration. Sociology as a discipline was a latecomer to migration. The 1980s were marked by critiques of earlier work for lacking theory and historical awareness. Two opposing camps emerged: the Assimilationists (Esser) and the Social Democrats (Klaus J. Bade, Friedrich Heckmann). Heckmann's work, *Is the Federal Republic an Immigration Country?*, was pivotal. He was the first to insist on this reality, re-defining Gastarbeiter as an immigrant minority (Einwandererminorität).

This period also saw the rise of a specific Turkish focus in studies like Martin Greve's *Hayali Türkiye*, which explored the imagined Turkey created by migrants through music in response to alienation. Finally, scholars like Rogers Brubaker and Ayhan Kaya provided the definitive theoretical critiques. Brubaker explained Germany's political reflex of denial through its reliance on *jus sanguinis* (law of blood) over *jus soli* (law of soil). Kaya identified the hyphenated citizenship of Euro-Turks and the policy's double standard (favoring ethnic Germans over Turks), pinpointing the 2005 Immigration Act as the state's final, formal concession to reality. This thematic analysis of 50 years of literature reveals a significant intellectual failure.

The academic field, often funded by the state and influenced by its political priorities, remained bifurcated. It treated state policy (law, economics, assimilation) and migrant life (education, religion, family) as two separate objects of study. What this literature consistently missed was the dialectical relationship between the two. The German migration model was not simply dictated from the top down. It was, and is, a product of a constant struggle between state control and migrant agency. The literature analyzed the *Ausländergesetz* (Foreigners' Law) but failed to systematically analyze how migrant strategies—using family reunification rights, launching legal challenges, building political associations, and simply staying—consistently forced the state to react, amend, and ultimately abandon its guest worker fiction.

Yazar Adı-Soyadı	Muhammed Oğuzhan GÜNER
Author Name-Surname	Muhammed Oğuzhan GÜNER
Yazar Katkı Oranı	Eşit
Author Contribution Percentage	Equal
Makale Adı	Misafirlikten Kalıcılığa: Almanya Göç Politikasının Bilimsel Yansımaları (1955-2005)
Article Name	From Temporary Guests to Permanent Residents: Scientific Reflections on Germany's Migration Policy (1955-2005)
Geliş - Kabul Tarihi	14 Kasım 2025 - 10 Aralık 2025
Received-Accepted Date	14 November 2025 - 10 December 2025
Hakem Sayısı	Ön İnceleme: Beş iç hakem (Editör, Yayın Kurulu, Alan Editörü, Türkçe ve İngilizce Dil Editörleri)
Reviewers	İçerik İnceleme: İki dış hakem Preview: Five internal reviewer (Editor, Editorial Board, Field Editor, Turkish and English Language Editors) Content Review: Two external reviewer.
Etik	Bu çalışmada etik ilkelere uyulmuştur.
Ethic	Ethical principles were followed in this study.
Benzerlik Taraması	Yapıldı - iThenticate
Plagiarism Checks	Done - iThenticate
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması yoktur.
Conflict of Interest	There is no conflict of interest.
Finansman	Herhangi maddi bir destek alınmamıştır.
Grant Support	No financial support was received.
Etik Beyan	Bu makale, Muhammed Oğuzhan Güner, <i>Almanya Federal Cumhuriyeti'nin Göç-Göçmen Politikasında Değişim Dinamikleri (1955-2005): Süreklilikler ve Farklılaşmalar</i> , İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2025 isimli doktora tezinden üretilmiştir.
Ethical Statement	This article was based on the Phd thesis Muhammed Oğuzhan Güner, <i>Almanya Federal Cumhuriyeti'nin Göç-Göçmen Politikasında Değişim Dinamikleri (1955-2005): Süreklilikler ve Farklılaşmalar</i> , İstanbul University Institute of Social Sciences, İstanbul 2025.
Etik Kurul İzni	
Ethics Committee Approval	
Telif Hakkı	Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler.
Copyright	Authors retain the copyright of their article.